
SOVYET SONRASI DÖNEMDE ERMENİ TERÖRÜNÜN AZERBAJCANA YANSIMASI

Reha YILMAZ*

ÖZET

Terör, insanlığı tehdit eden önemli sorunlardan biridir. Sovyetler Birliğinin yıkışından sonra uluslararası alanda hızla gelişen ve yayılan terör, Sovyetlerin boşalttığı bölgelerde daha etkin olarak varlığını geliştirmiştir. Bu terör faaliyetlerinden birisi de Ermeni terörüdür. Ermeni terörü yüz yıldan fazla bir süredir devam etmekte, üç denizi birleştirerek “Büyük Ermeni Devleti” idealini gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedefi gerçekleştirmek için 20. Yüzyılın başlarında Doğu Anadolu’da, sonlarında ise Kafkasya’da Ermeniler örgütlenmiş, terörü bir araç olarak kullanarak, bölgeyi Ermenileştirmek politikası yürütmüştür. Bu politika kapsamında sivil unsurlar hedef alınmış, toplu taşıma araçları bombalanmış, rehin alınan sivil halka insanlık dışı muamelelerde bulunulmuş ve işgal edilen Karabağ ve etrafı bölgelerdeki Azerbaycanlı Türklerin bölgeyi terk etmeleri sağlanmıştır. Bölgeyi terk eden yedi yüz bin Azerbaycan Türkü Azerbaycan’ın iç bölgelerine göç etmiş ve zor şartlarda yaşamak zorunda kalmıştır.

Anahtar kelimeler: Ermenistan, Ermeni terörü, Azerbaycan, Karabağ

REFLECTION OF ARMENIAN TERROR TO AZERBAIJAN AT POST-SOVIET PERIOD

ABSTRACT

Terrorism is one of the major problem that threats humanity. In particular, after the collapse of the Soviet Union, rapidly developing and spreading terror in international arena, It has developed more effectively in Soviet drain regions. One of these terrorist activities is Armenian terrorism. Armenian terrorism has been continued for a hundred years. The main reason for the Armenian terrorism is forming an Armenia Project that unites three sea and establishing the State of Great Armenia. To accomplish this, frightened people of the region, are forced to escape to vacant regions and soon after these regions are quickly added to the territory of Armenia. Terrorism is the most method of all these implementations. Karabakh has seen the most brutal face of Armenian terrorism. After decades, Armenians had used the same terrorist methods and it has led to many crimes against humanity. So we can tell that Armenian terror is one of the greatest threat to mankind even today. Hocalı slaughter is the most modern face of Armenian terrorism.

Key words: Armenia, Armenian terror, Azerbaijan, Karabagh

* Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.
e-posta: ryilmaz@karatekin.edu.tr

GİRİŞ

Ermeni terörü Azerbaycanlılar için yeni bir olgu değildir. 1800'lü yıllardan bugüne Ermenilerin Azerbaycanlılara ve Azerbaycan topraklarında yaşayan diğer halklara yönelik planlı terör faaliyetleri devam edegelmiştir. 1905, 1915, 1918, 1950 ve sonrası yıllar, 1987, 1990 ve sonrası yıllar Ermenilerce gerçekleştirilen kitlesel terör faaliyetleri bölgede büyük nüfus hareketliliklerine sebep olmuştur. Bakü, Şamahı, Gence, Guba, Erivan ve nihayet Karabağ terör olaylarının merkezi olmuş, bu bölgelerde sivil halk katledilmiş, kültürel eserler yok edilmiş, rehin ve esir Azerbaycanlılara hukuk dışı uygulamalarda bulunulmuştur.

Sovyetlerin yıkılışını takip eden yıllarda Ermeni terör olayları şiddetini daha da arttırmış, 1989-2000 yılları arasında Ermenistan tarafından özel olarak görevlendirilmiş terörist şahıs ya da gruplar Azerbaycan topraklarında ve Azerbaycan'a komşu bölgelerde Azerbaycan vatandaşlarına yönelik olarak onlarca terör olayı gerçekleştirmiştir. Sonuçta binlerce insan öldürülmüş veya yaralanmıştır. Bu olaylarda büyük maddi hasar meydana gelmiş, bölgesel güvenlik tamamen ihlal edilmiştir. Karabağ ve etrafı bölgelerden yüzbinlerce insan kaçarak mülteci durumuna düşmüştür. Bu terör dalgasından etkilenen bölge halkı hala zor şartlarda hayatını sürdürmeye çalışmaktadır.

Karabağ'ın kontrolsüz bölge haline gelmesiyle birlikte, bu bölgede diğer terör gruplarına faaliyette bulunma imkanı verilmiştir. Sadece Ermeni terör gruplarına değil, diğer ülkelerden gelen terör gruplarına da çeşitli imkânlar sunulmuştur. Karabağ, uyuşturucu maddelerin yetiştirilmesi, hazırlanması ve taşınması yanı sıra uyuşturucu ticaretinden elde edilen paraların transferi içinde önemli bir merkeze dönüşmüştür.¹

Bu çalışmada Ermeni terörünün Sovyetler Birliğinin yıkılışından sonra Azerbaycan topraklarındaki faaliyetleri ele alınacaktır. Terör faaliyetleri sosyolojik bir bakış açısıyla analiz edilerek, terör faaliyetlerinin niteliği ortaya konulacaktır. Böylelikle Ermeni terörünün amaçları, hedefleri ve sonuçları belirlenecektir.

¹ İlham Aliyev'in Avrupa Parlamentosu Konuşması, Respublika Gazeti, 26.09.2001

TERÖR, TERÖRİZM VE ULUSLAR ARASI TERÖRİZM

Terör kelimesi bugünkü anlamıyla ilk defa Fransa'da Fransız Devriminden sonra kullanılmaya başlamıştır. "Terör" kavramı, zihinlerde her şeyden önce korku, dehşet, tehdit, şiddet, yasadışı gibi olgular çağrıştırmaktadır. Gerçekten de Latince "terrere" kelimesinden gelen sözcüğün, korkutmak, dehşete düşürmek, korkutup kaçırmak, caydırmak gibi anlamları bulunmaktadır. Günümüzde ise bu tanımın başına, "siyasi bir amaçla" yapılıyor olma şartı eklenmiş, yani siyasi bir amaçla hareket etme saiki terör tanımının vazgeçilmez unsuru haline getirilmiştir.² Literatürde terörün şiddet, siyasal şiddet ve anarşi kavramlarıyla eş anlamlı kullanıldığı görülmektedir.³

Terörizm ise terörden daha geniş bir anlama sahiptir. Bazı ortak yönleri dikkate alınarak terörizm şu şekilde tanımlanabilir: "Yasa dışı bir şiddet eylemi veya şiddet tehdidi var olan, şiddet eyleminin ya da tehdidinin bir devlet, sosyal sınıf, parti, örgüt veya bir kişi tarafından gerçekleştirildiği, şiddet eylemi veya tehdidinin toplumda ya da belirli bir insan kitlesi arasında korku ve dehşet yaratmak amacıyla yapılan, şiddet eylemi veya bu eylemin toplumda yol açtığı korku, ideolojik, sosyal, etnik, dini, siyasi, ekonomik ve benzeri hedeflenen bir amacın gerçekleştirilmesinin planlandığı, eylemler bütünüdür. Bir başka ifade ile öngörülen amaç haklı bile olsa, bir eylemin, şiddet veya şiddet tehdidi içermesi, şiddetin veya şiddet tehdidinin herhangi bir grup tarafından sistematik bir yöntem olarak kullanılması, korku ve dehşet yaratması ve hukuk dışı bir süreci kapsayan sürece terörizm denilmektedir."⁴

Terörizm çeşitli türlere ayrılmaktadır: Ülke İçi (Ulusal) Terörizm, Uluslararası Terörizm, Uluslararası Terörizm, Devlet Terörizmi, Devlet Destekli Terörizm, Etnik Terörizm, Siber Terörizm.⁵ Bun-

² Tuğçe Gençtürk, "Terör Kavramı Ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar", Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2012, <http://sam.baskent.edu.tr/makaleler/tgencturk/TerorUluslararası.pdf>

³ Atilla Yayla, "Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve", <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/45/1/atillayayla.pdf>, 01.06.2015.

⁴ Geniş bilgi için bakınız. Yücel Acer, "Terörizm Kavramı Açısından Ermeni Terörü ve Genel Nitelikleri", Ermeni Araştırmaları, Sayı 8, Kış 2003, <http://www.eraren.org/index.php?Page=Dergilerik&icerikNo=141>, 10.07.2015.

⁵ Murat Saraçlı, "Uluslararası Hukukta Terörizm", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XI, Sa.1-2, Y.2007, s. 1056 vd., http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/11_40.pdf, 10.06.2015.

lar içerisinde uluslararası terörizm, terörizmin kendine has özellikleri olan yeni bir türüdür.

Uluslararası terörizm terörizmin sahip olduğu unsurlara ilave olarak, “uluslar arası ölçekte olma” özelliğini de taşımaktadır. Terörizmin uluslar arası mahiyetini tespit edebilmek için eylemin hedefinin, yönteminin ya da objesinin yabancılık unsuruna sahip olması gereklidir. Ancak bunların tespiti konusu kolay bir husus değildir. Zira eylemleri gerçekleştiren grubun amacı yabancı bir menfaat grubu, halk, devlet ya da uluslar arası sistem olabilir. Bunların hangi ölçü ve sınırlarda terörizmin kapsamına gireceği tespiti zor hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki tek ortak nokta yabancılık unsuru olup, onunda eylem, taraf ya da mekanın sınır aşan nitelikte olması yeterlidir.⁶ Dolayısı ile herhangi bir terörist eyleme uluslar arası niteliğini veren şeyin, o eylemin eylem yada destek açısından, yada amaçları açısından bir ülkenin sınırlarını aşıyor olmasıdır denebilir. Sadece etki açısından da bir ülkenin sınırlarını aşmanın, bir eyleme uluslararası terörizm özelliği kazandırdığı bile söylenebilir.⁷

ERMENİ TERÖRÜ

Küreselleşme terör ve terör örgütlerini de etkilemiş ve çeşitli türde terör ve terörizmin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sınır ötesi bir çok faaliyeti kolaylıkla hayata geçirebilen terör örgütleri, özellikle güvenlik boşluklarını iyi değerlendirerek amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadır. Sovyet sonrası dönemde Kafkasya’da ortaya çıkan güvenlik boşluğundan yararlanan Ermeni terör grupları, Ermeni devletinin de desteğini alarak bölgede hem yapılanmış hem de yeni politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu politikaların merkezinde de bölge devletlerinde etkin olmak hedefi bulunmaktadır.

Ermeni terörü bir yandan Karabağ ve etrafındaki işgal edilmiş bölgelerde yapılanmasını sürdürürken, diğer taraftan Kafkasya’nın diğer ülkelere, özellikle de Ermenilerin yaşadığı bölgelerde düşünce odaklı varlık kazanmaya çalışmıştır. Bu faaliyetler büyük devletlerdeki politikalarla desteklenmiş ve farklı türde terör faaliyetlerine dönüşmüştür. Mesela Ermenilerin önde gelen lider-

⁶ Acer, a. g. e.

⁷ Ahmet Kalender, ‘Organize Suçlar ve Terör’. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 53, Haziran 2001, s. 110.

lerinden Van Grigoryan 11 Eylül olaylarını bahane ederek ABD'yi Azerbaycan'a karşı cephe almaya azmettirirken aynı zamanda, bilgi terörüne başvurarak gerçekleri saptırmıştır⁸. Aynı şekilde Ermeni terör teşkilatları hedeflerine ulaşabilmek için diğer terör gruplarıyla işbirliğine gitmiştir⁹.

Ermeni terörü kökü 1800'lü yıllarla kadar götürülebilir. Zira Osmanlı ve Çarlık Rusya'sı topraklarında, özellikle de Güney Kafkasya'da, Büyük Ermenistan projesini hayata geçirmek için terör ulusal bir araç olarak kullanılmıştır. Ancak Ermeni terörü gerçek yüzünü 19. Yüzyılın ikinci yarısında etkisini göstermiş ve 1973-2001 yılları arasında Batı Avrupa'da 235 terör olayı gerçekleştirmiş, 70 kişi öldürülürken, 41 suikast teşebbüsünde bulunulmuştur.¹⁰ Ermeni terör faaliyetlerinin coğrafi genişliği ve muhataplarının farklı halklardan olması nedeniyle Ermeni terörünü uluslar arası bir niteliğe sahip olmuştur.

Ermeni terörü Sovyetlerin yıkılışından sonra, özellikle Karabağ Savaşı sırasında, yeniden nitelik değiştirerek devlet terörüne dönüşmüştür. Zira Ermenistan devleti Karabağ'ı ve etrafındaki yedi bölgeyi işgal ederken, yerel ayrılıkçılara tam destek vermiş, onların terör faaliyetlerini hem bilgi hem teçhizat hem de uzman desteği ile güçlendirmiştir. Ayrılıkçı Ermenilerin Ermenistan devletince desteklenmesi yanı sıra Ermeni devlet başkanlığı yapan Robert Koçaryan'ın Karabağ'daki bir çok terör olayına katılması, sivil halka yönelik katliamlarda bulunması, iktidarı döneminde Karabağ'ı terör örgütlerinin faaliyetlerine açması bu savı destekler durumdadır.¹¹

Ermeni devlet terörü Karabağ dışında da kendisini göstermiş, özellikle Gürcistan'ın Cavahetiya bölgesinde Ermenilerin bağımsızlığa kavuşturulmasıyla ilgili olarak gerçekleştirilen faaliyetler Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü açık olarak tehdit etmiştir. Gürcistan'da Ermenilerce kurulan Cavaxk teşkilatı Gürcistan topraklarında özerk bir Ermeni bölgesi oluşturmak ve daha sonra Ermenistan ile bu toprakları birleştirmek amacıyla bölgede teşkilat-

⁸ Samual Uimz, Ermenistan Terörü Hristiyan Devletin Gizlinleri, Baku, OKA Ofset, 2004., s. 357

⁹ Abdulali Abdullayev, Şöhlet Kerimov, Behrem Zahidov, Beynelhalk Terörizm, Baku, Ganun Neşriyat, 2006, s. 195,

¹⁰ Emin Arif Şiheliyev, Ermenistan-Azerbaycan Münağışesi Sivilizasiyalararası Münesibetler Kontekstinde, Baku, Elm ve Tahsil Neşriyat, 2011, s. 179

¹¹ Şihaliyev, a.g.e., s. 180

lanmakta, Ermenileri koordine etmekte ve Tiflis'e karşı ayrılıkçı bir harekete sevk etmektedir.¹² Bu husus Ermeni terörünün yeni ve daha geniş alanlara doğru yayıldığını göstermektedir.

ERMENİ TERÖRÜ AZERBAYCAN TOPRAKLARINDA

Sovyet sonrası dönemde yayılmacı bir politika izleyen Ermeni yönetimi, Ermenistan sınırlarına yakın ve Ermeni halkın yaşadığı bölgelerde saldırgan politikalar uygulamaya çalışmıştır. Bu politikaların temel özelliklerinden birisi terör faaliyetlerinden yararlanmak olmuştur. Ermeni yönetimleri doğrudan devlet koordinesinde gerçekleştirilen operasyonlar kadar bölgede faaliyet gödteren diğer ayrılıkçı örgütlerle işbirliğine giderek, bölgesel hedeflerine ulaşmayı amaçlamıştır. Bu operasyonlar:

- 16 Eylül 1989 - Tiflis Bakü otobüsü patlatılmış, 5 kişi ölmüş 25 kişi yaralanmıştır.¹³
- 7 Ekim 1989 - Hankendi şehrindeki Ağdam-Şuşa yolu üzerindeki Halfeliçay köprüsü patlatılmıştır.¹⁴
- 4 Ocak 1990 - Esgeran-Ağdam yolu üzerinde köprü patlatılmıştır.¹⁵
- 18 Şubat 1990 - Şuşa-Bakı yolcu otobüsü patlatılmış, 13 yolcu yaralanmıştır.¹⁶
- 10 Ağustos 1990 - Tiflis-Ağdam yolcu otobüsü patlatılmış, 20 yolcu öldü, 30 yolcu yaralanmıştır.¹⁷
- 11 Temmuz 1990 - Kelbecer'e yük götüren araba konvoyuna Getevan-Çerekdar köyleri arasında silahlı baskın yapılmış, 3 sivil hayatını kaybetmiş, 23 kişi de yaralanmıştır.¹⁸
- 30 Mayıs 1991 - Dağıstan'ın Hasavyurt demiryolu istasyonu yakınlarında Bakü-Moskova yolcu treni patlatılmış, 11 kişi ölmüş, 22 kişi yaralanmıştır.¹⁹

¹² Abdullayev, Kerimov, Zahidov, a.g.e., s. 272

¹³ Ermeni Terör ve Guldur Birleşmelerinin Beşeriyete Garşı Cinayetleri (XIX-XXI Esrler), (Ed. Rövşen Mustafayev), Bakü, ELM Neşriyat, 2003, s. 239.

¹⁴ Aynı, s. 240

¹⁵ Aynı.

¹⁶ Aynı, s. 242

¹⁷ Aynı, s. 244.

¹⁸ Aynı, s. 243.

¹⁹ Aynı, s. 249.

- 23 Ağustos 1991 - Şuşa-Cemilli yolunda yolcu otobüsü ateşe tutulmuş, 4 kişi ölmüş, 13 kişi yaralanmıştır.²⁰
- 7-8 Eylül 1991- Hankendi ve Hocavend yolunda yolcu otobüsleri ateşe tutulmuş, 7 yolcu öldürülmüş, 24 kişi yaralanmıştır.²¹
- 20 Kasım 1991 - Hocavend ili, Karakend köyü yakınlarında barış komisyonunu Karabağ'a götüren helikopter vurulmuş, 22 üst düzey yönetici ve 3 personel öldürülmüştür.²²
- 8 Ocak 1992 - Krasnavodksy-Bakü seferi yapan gemi patlatılmış, 25 yolcu ölmüş, 88 kişi yaralanmıştır.²³
- 28 Ocak 1992 - Şuşa şehri yakınlarında sivil taşımacılık yapan helikopter düşürülmüş, ekseriyeti kadın ve çocuk 41 yolcu, 3 personel öldürülmüştür.²⁴
- 28 Şubat 1993 - Dağıstan'ın Gudermes demiryolu istasyonu yakınlarında Kislovodsk-Bakü yolcu treni patlatılmış, 11 yolcu öldürülmüş, 18 kişi yaralanmıştır.²⁵
- 2 Haziran 1993 - Bakü demiryolu istasyonunda beklemede olan trenin vagonları patlatılmış, devlete büyük miktarda maddi zarar verilmiştir.²⁶
- 19 Mart 1994 - Bakü metrosu 20 Yanvar istasyonunda patlatılmış, 14 kişi ölürken 49 kişi yaralanmıştır.²⁷
- 3 Temmuz 1994 - Bakü Metrosu patlatılmış, 13 kişi ölmüş, 42 kişi yaralanmıştır, şeklinde özetlenebilir.

ERMENİ TERÖRÜ KARABAĞ SAVAŞI'NDA

Sovyet sonrası dönemdeki Ermeni terörünün en yoğunlaştığı dönem Karabağ Savaşı sürecine rastlamaktadır. Bu dönemde Ermeniler, bağımsızlık ve Azerbaycan Türklerine yönelik faaliyetleri koordine etmek için bir komite oluşturmuştur. Karabağ Komitesinin temel amacı, Azerbaycan ve Sovyet yönetimlerine karşı isyanlar düzenleyerek ve terör faaliyetlerinde bulunarak Ermenistan ile

²⁰ Aynı, s. 252

²¹ Aynı, s. 253.

²² Aynı, s. 255.

²³ Aynı, s. 257.

²⁴ Aynı, s. 258.

²⁵ Aynı, s. 279.

²⁶ Aynı, s. 283.

²⁷ Aynı, s. 296.

Karabağ topraklarını birleştirmekti. Komünizm karşıtı olan komite Ermenistan'ın başkenti Erivan'da kalabalık gösteriler düzenlemiş, Karabağ'ın bağımsızlığı için Azerbaycan ile savaş çağrısı yapmıştır.

Ermeniler arasındaki bu birleştirici milliyetçi uyanışa karşın Azerbaycan'da ciddi iç çekişmeler yaşanmış, bu çekişmeler ise cep hede ciddi kayıpların verilmesine neden olmuştur. 1989'da Karabağ'daki Ermeni saldırıları zirve noktasına ulaşmış ve zaman zaman Azerbaycan'ın Karabağ Özerk Bölgesi dışına da taşmıştır. Kısa sürede başlayan Ermenilerce gerçekleştirilen katliamlar ise ne Azerbaycan güçlerince ne de Moskova tarafından durdurulabilmiştir.²⁸

Ermeni terörü henüz 1987'li yıllardan beri görülmeye başlanmıştır. Zira 1980'li yıllarda Sovyet Yönetiminin tavizleriyle büyüyen Taşnak ruhu Moskova yönetiminin zayıflamasıyla birlikte öncelikle bugün Ermenistan olarak adlandırılan batı Azerbaycan bölgesinde başlamıştır. Bugünkü Ermenistan'dan Azeri Türklerine yönelik işkenceler yapılmış, insanlık dışı ve aşağılayıcı cezalar uygulanmıştır. Yerel idari organların kayıtsızlığı, Sovyet yönetiminin yetersizliği sonucu, işkencelere maruz kalan sivil halk ya evlerini bırakıp kaçmak ya da Erivan yönetiminde toplu olarak sürgün edilmek zorunda kalmıştır. Etnik temizlik olarak kabul edilebilecek bu olaylarda Ermenistan'ın Amasya, Ararat, Allahverdi, Basageçer, Gugark, Gafan, Kalinino, Krasnacelo, Kirobakan, Goruk, Azizbeyov, İçevan, Noyembercan, Masis, Megri, Spitak, Yegernadzor, Razdan, Stepanavan gibi illerinde Ermeni terör araçlarının her türlü uygulanmıştır. İşkence edilen, dövülen, gece baskınlarıyla hanelerine tecavüz edilen, bilerek yanlış ilaç verilen, çeşitli taşıtlarla ezilen binlerce Azeri Türkü ve diğer Müslüman halk Ermeni yöneticilerin ve memurların emri ya da doğrudan katılımı ile öldürülmüştür.²⁹

1991 Sonbaharında Ermenistan ve Azerbaycan bağımsızlığını ilan etmesini takip eden sürede Karabağ Ermenileri başkaldırmış, Ermenistan'ın devreye girmesiyle birlikte bölgede büyük bir terör anaforu oluşturulmuştur. Azerbaycan'ın güvenlik amaçlı bir başlattığı operasyon yeterli olmamış, Karabağ ve etrafındaki 7 bölge Ermenilerce işgal edilmiştir. Bişkek Protokolü'nün imzalanması

²⁸ Nazım Cafersoy, "Bağımsızlığın Onuncu Yılında Azerbaycan-Rusya İlişkileri", Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel Sayısı, Cilt: 7 (1), İlkbahar 2001, s.286vd.

²⁹ Zayavleniye MİD Azerbaycanskoy Respubliki Po Povodu Suda v Erevane Nad Azerbaycanskimi Voennoslujasımi, Popavşimi v Plen v Kelbacarskom Rayone Azerbaycana. 1997. s.27-28.

ile sona eren savaşta, Karabağ'da büyük bir yıkım gerçekleşmiştir. Çünkü bu işgalde illegal yöntemler kullanılmış ve insan hakları alanında askeri ve sivil halkın hakları ihlal edilmiştir. Bu aşamada bu ihlallerden örnekler vermek yerinde olacaktır.

17 Ağustos 1993'te Fuzuli'nin 25 Gacar Köyü sakini sebepsiz bir şekilde katledilmiştir. Fuzuli'nin Goran köyünde 30 sivil vatandaş sebepsiz olarak kurşuna dizilmiştir. Karabağ'ın bir başka yerleşim yeri olan Şuşa şehrine bağlı Kuşçular köyü ahalisi birçok kadın, çocuk ve ihtiyar yakılmış, işkence ile öldürülmüştür.³⁰

Ermeni Terörünün yakın dönemde kendini gösterdiği en önemli olay ise Hocalı katliamıdır. Hocalı katliamında Karabağ bölgesinin Azeri Türklerince boşaltılmasını hedeflenmiş ve bu katliamda 63 çocuk, 106 kadın ve 70 yaşlı olmak üzere 600'den fazla sivil çeşitli işkencelerle öldürülmüştür.³¹

Ermenistan silahlı birlikleri tarafından sivil halkın yaşadığı bölgeler (Dağlık Karabağ'dan 100 kilometre uzakta yerleşen bölgelerde dahi, Tovuz, Kazah, Agstafa, Şerur, Başkent ve d.) havadan ve karadan bombalanmış, sivil halk esir alınmış, malvarlığı yağmalanmış, pusuya düşürülerek toplu olarak katledilmiş, esir alınan çocuklar üzerinde tıbbi deneyler yapılmış, kadınların şeref ve namusunu alçaltan davranışlarda bulunulmuş, savunma hakkı verilmeden cezalandırılmış, gece baskınları ile yerleşim birimleri yakılmıştır. Hiç şüphesiz bu tür eylemleri sivil halkın şeref ve namusunu alçaltan, halkı toplu olarak cezalandıran, malvarlığını yağmalayan, en önemlisi başta yaşam hakkı olmak üzere sivil halkın insan haklarını ihlal eden terör olayları olarak kabul gerekir.³²

Savaşta Ermeniler Sözleşme'nin bu maddesini birçok kez ihlal etmiştir. Bunu teyit eden çeşitli deliller bulunmaktadır. Kelbecer vilayetinin Başlıbel köyünde Binnet Ahmedov 18 Nisan 1994'de Ermeni askerleri tarafından 10 sivil vatandaşın kurşunlanarak öldürülmesine ve 14 kişinin yaralanmasına şahit olduğunu belirtmiştir. Fizuli, Goran köyü doğumlu Rafik Kuliyeve 23 Ekim 1993'de Ermenistan Cumhuriyetine ait silahlı birlikler tarafından esir alınmış ve

³⁰ Reha Yılmaz, "Ermeni Terörünün Azerbaycan Yüzü", Yeni Türkiye, S. 62/2014, s. 2475

³¹ Geniş bilgi için bakınız. Havva Memmedova, Hocalı: Şehitler ve Şahitler, http://www.anl.az/el/m/xocali_az.pdf, 12.09.2014.2003

³² Aynı.

serbest bırakıldıktan sonra onun gözleri önünde 30 sivil vatandaşın kurşunlanarak öldürüldüğünü belirtmiştir.

Ermenistan'dan uzun süre esir olarak tutulan Arzu Emiraliyev, 18 Ağustos 1993'de Ermeniler tarafından 19 kişinin kurşunlanarak öldürüldüğünü ve 30 kişinin Ermenilerce bilinmeyen bir yere götürüldüğüne şahit olduğunu belirtmiştir. Götürülenler arasında akrabalarının da olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 17 Ağustos 1993'te de Fizuli vilayetinin Kazah köyünden 27 kişi pusuya düşürülmüş ve öldürülmüştür.

Ermeni terörünü gösteren bireysel nitelikte de örnekler vermek mümkündür. Ermeniler, 1972 doğumlu, asker Muharrem Mehyeddinov esir almış ve Ermenistan arazisinde esir kampında tutmuştur. O, her gün Kafan polis şubesinin başkan yardımcısı Kazmanov tarafından acımasız şekilde dövülmüş, akli dengesini kaybetmiş ve iç kanama sonucu ölmüştür.³³

Ermeniler, 1972 doğumlu, asker Muharrem Mehyeddinov esir almış ve Ermenistan arazisinde esir kampında tutmuştur. O, her gün Kafan polis şubesinin başkan yardımcısı Kazmanov tarafından dövülmüş, akli dengesini kaybetmiş ve iç kanama sonucu ölmüştür.³⁴

Ermenistan silahlı birlikleri Kubadlı'yı işgal ederken 30 Ağustos 1993'te Kubadlı vilayeti Çaytumas köyünde yaşayan, 1925 doğumlu, I dereceli sakat Şeref Yusufov esir alınmıştır. 8 Aralık 1993'de o, Uluslararası Kızıl Haç Komisyonu'nun yardımıyla serbest bırakılmıştır. Yusufov'un anlattıklarına göre, "Mavo" lakaplı birlik kumandanının başkanlığındaki Ermeni askerler, onun 90 yaşındaki abisini ve iki kadını kurşunlayarak öldürmüş, cesetlerini görmelerine izin verilmemiştir. Bu kumandanın, ağzındaki on iki adet altın dişini söküp aldığını, esirlik döneminde sürekli dövüldüğünü ve işkencelere maruz bırakıldığını belirtmiştir.³⁵

Canlı şahitlerin ifadelerine göre, 14 Eylülde Şuşa cezaevine 11 Azeri asker getirilmiş, iyice hırpalandıktan sonra üzerlerine vahşi kuduz köpekler salınmıştır. Askerlerden biri orada şehit olmuş-

³³ Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının 5 Temmuz 1999 tarihli 2601/9 sayılı mektubu, 1996, (alıntı: Yılmaz, Ermeni terörünün Azerbaycan Yüzü, ...)

³⁴ Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının 5 Temmuz 1999 tarihli 2601/9 sayılı mektubu, 1996, (alıntı: Yılmaz, Ermeni terörünün Azerbaycan Yüzü, ...)

³⁵ Vefaddin İbayev, Ermenistan- Azerbaycan Dağlık Karabağ Münakaşası İnsan Hakları Kontekstinde, Bakü, Elm Neşriyat, 2001, s. 106.

tur. O hapishanede ayrıca binlerce kadın, çocuk ve ihtiyarın olduğu belirtilmiştir. O insanların birçoğunun soğuktan ve açlıktan öldüğü ifade edilmiştir.

Ermenistan Cumhuriyeti silahlı birlikleri Ağustos 1993'de Kabadlı vilayetini işgal ederken 60 yaşındaki İslam Hacıyev'i de esir almıştır. 14 Kasım 1993'de o, Uluslar arası Kızıl Haç Komitesinin yardımıyla serbest bırakılmıştır. İ. Hacıyev, onunla birlikte kalan F.Yusifov'a aşağılayıcı cezaların verildiğini, kendisini de sürekli dövdüklerini, bu darbelerden dolayı böbreklerini yitirdiğini belirtmiştir.

Fizuli vilayetinin Kürtmahmutlu köyünde yaşayan Mürvet Ağayev, oğlu Yaşarla birlikte esir alınmış, götürüldükleri yerde oğlu Yaşar onun gözleri önünde öldürülmüştür. Kendisinin de kulakları kesilmiştir. Onu ellerinden asıp, ayakları altında ateş yakılarak, ayaklarının yakılması sağlanmıştır.

23 Ekim 1993'de Ermenistan Cumhuriyeti silahlı güçleri tarafından esir alınmış Fizuli ili Goran köyü doğumlu Rafik Kuliyeve serbest bırakıldıktan sonra yaşadıklarını ve gördüklerini anlatmıştır. O, 30 sivil vatandaşın gözleri önünde kurşunlanarak öldürüldüğünü, diğerlerine ise işkenceler yapıldığını, çocukların ağır işlerde çalıştırıldığını belirtmiştir.

23 Ekim 1993'de Horadiz köyünde yakalanan 57 yaşlı Hasan Hasanov'un ifadelerine göre, sivil ahalden esir alınan 40 kişiden 26'sı çeşitli işkencelerle insan şeref ve namusuna yakışmayacak şekilde öldürülmüştür.³⁶

Karabağ Savaşında kadınlara ilişkin uluslararası sözleşmelerle yasaklanan bir çok fiil Ermenilerce Azerbaycanlı kadınlara karşı uygulanmıştır. 22 Haziran 1994'de esir alınan 1926 doğumlu Vladimir Şevelev, serbest bırakıldıktan sonra, Ermeni askerleri tarafından annesinin, kız kardeşinin ve hasta olan kardeşini kurşunlayarak öldürdüklerini belirtmiştir. Öldürülmeden önce aile üyelerine çeşitli işkenceler uygulandığını ifade etmiştir. Ona göre, esir alınan birçok kadın ve çocuğun cesetlerini gördüğünü, bunlara ağır işkenceler yapıldığını belirtmiştir.

Şuşa vilayetinin Kuşçular köyünde yaşayan Niyaz Zeynalov Şubat 1992'de Ermeni silahlı birlikleri tarafından köyleri işgal edilir-

³⁶ Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının 5 Temmuz 1999 tarihli 2601/9 sayılı mektubu, 1996.

ken, esir alınan yaşlı annesine çeşitli işkenceler yapıldığını, daha sonra ise başının kesildiğini, başka kadınlara da benzer uygulamalar yapıldığını belirtmiştir.

31 Mart 1993'de Ermenistan'a ait askeri birlikler tarafından Kelbecer işgal edilirken, 1964 doğumlu Semaye Kerimova ve onun iki yaşlarındaki kızı Nurlane Kerimova esir alınmıştır. Semaye, ona karşı yapılan aşağılanmalara dayanamayıp intihar etmiştir. Nurlane Ermenilerden para karşılığı geri alınmıştır. 4 ay Ermeni esaretinde kalmış çocuk, kafasına aldığı darbeler sonucu gözlerini kaybetmiştir.

Kelbecer vilayetinin Kilseli köyünde 1956'da doğmuş Tahir Kuliyev'in karısı, 3 yaşlarındaki kızı ve yakın akrabalarıyla birlikte 31 Mart 1993'de otomobille vilayetten çıkarken Ermeni askerleri tarafından ateşe maruz kalmıştır. Sonuçta açılan ateşten dolayı Aliyev'in ailesinin tamamı yok edilmiştir.

Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin yardımıyla esirlikten kurtarılan T. Kuliyev, esir kamplarındaki Azerbaycanlıların aşağılandığını, dövüldüğünü ve işkencelere maruz kaldığını belirtmiştir.

Ermenistan birlikleri, 8 Mayıs 1992'de Şuşa şehrini işgal eden 15 yaşlarında bulunan Nezaket Memmedova'yı ve babasını esir almıştır. Onları önce Hankendi'ne, sonra ise Ermenistan'a götürülmüştür. Uzun süre çocuğun gözleri önünde babasına aşağılayıcı işkenceler yapıp, dövmüş, kulaklarını kesmiş, ısıtılmış demirle vücudunu yakmış ve onu sakatlayarak iş göremez hale getirmiştir. Kendisi serbest bırakılmış, kızı ise 4 Nisan 1993 tarihine kadar esir kampında tutulmuştur. Uzun süren müzakereler sonunda N. Memmedova 4 milyon ruble karşılığında serbest bırakılmıştır.

Karabağ Savaşı'nda Ermeni terörünün bir başka kurbanı çocuklar olmuştur. Ermenistan silahlı birlikleri Karabağ savaşı ve işgal edilen topraklarda çocukların öldürülmesi, esir alınması ve velilerinden ayrılmasına ilişkin bir çok olay tespit edilmiştir. 18 Kasım 1994'de Azeri çocuklarından oluşan 71 kişinin Ermeniler tarafından esir alınması resmen kayıt altına alınmıştır.³⁷

Çocuklara yönelik terör olayları farklı şekillerde ve geniş bir kapsamda gerçekleşmiştir. Bu konuda 3 yaşlarındaki Şevki Haka-

³⁷ Azerbaycan Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığının 5 Temmuz 1999 tarihli 2601/9 sayılı mektubu. 1996, (alıntı: Yılmaz, Ermeni terörünün Azerbaycan Yüzü, ...)

nı oğlu Aliyev'in yaşadıklarını örnek göstermek mümkündür. Ermenistan silahlı güçleri tarafından Ağdam'ın işgali esnasında şehirden çıkmaya çalışan Aliyev ailesinin arabası ateşe tutulmuş, açılan ateş sonucu bir yaşlı ve 8 yaşlarında çocuk hayatını kaybederken, arabada bulunan diğer kişiler de yaralanmıştır. 3 yaşlarındaki Şevki Hagani oğlu Aliyev omzundan yaralanmıştır. Hankendi'nde Ermeni "doktorlar" çocuğun omuz kemiğinin 1/3'ünü sağ dirsekten yukarı kaslarıyla birlikte çıkarmıştır. Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin yardımıyla Şevki Aliyev, onun hasta olan annesi ve ninesi kurtarılmıştır. Bakü'de doktor muayenesinden sonra, çocuğun omuz kemiğinin çıkarıldığı tespit edilmiştir. Bu tür bir operasyonun doku nakli nedeniyle yapılmış olabileceği iddia edilmiştir.³⁸

SONUÇ

Ermeni terörü, Büyük Ermenistan projesinin bir yansıması olarak ortaya çıkmış, Ermeni halkı ve kilisesi tarafından desteklenmiş, yöneticilerince sistemleştirilmiş ve nesiller boyu sürdürülebilen bir yapıya kavuşmuştur. 19. Yüzyılın sonlarında başlayan süreçte bu terör sistematik olarak bölge halklarına yönelik uygulanmış, kendine has yöntemlerle teröre yeni anlamlar kazandırmıştır. Ermeni terörü yüz yılı aşan bir süre de periyodik olarak devam eden, Doğu Anadolu ve Kafkasya coğrafyasında etkin olmakla birlikte, dünyanın bir çok bölgesinde etkisini gösteren bir olgudur. Bununla birlikte Ermenilerin terör faaliyetlerinin en yıkıcı ve kapsamlı yansımasını Kafkasya bölgesinde ve özellikle de Azerbaycan topraklarında kendini göstermektedir.

Ermeni terörünün en canlı ve yeni örnekleri Azerbaycan'da uygulanmıştır. Sovyetler Birliğinin çöküşüyle birlikte bağımsızlığına kavuşan Ermenistan, etrafındaki bölgelerdeki Ermenileri kullanarak topraklarını genişletmeye yönelmiş, bu çerçevede Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye topraklarında hak iddia etmiş ve bu iddiayı hayata geçirebilmek için çeşitli metotlara başvurmuştur. Özellikle Azerbaycan'daki Ermeni nüfusun fazlalığı bu topraklarda Ermenilerin daha rahat hareket etmesini sağlamış ve yerel Ermenilerinde katılımı ile bölgede etnik temizliğe varan bir politika uygulanmıştır. Ermenistan'ın devlet terörüyle desteklediği bu operasyonlarda bir milyondan fazla insan bölgeden sürülmüştür.

³⁸ İbayev, a.g.e., s. 64.

Ermeni terörü ulaşım araçlarını vurmuş, otobüsler, trenler, gemiler ve hava araçları patlatılmış, basın ve barış misyonu temsilcileri öldürülmüş, sivil halka yönelik savaş, insanlığa karşı suçlar uygulanmıştır. Karabağ Savaşı ve sonrası dönemde gerek kişisel gerek toplu şekilde bir çok terör olayı ile Azerbaycan toplumu ve yönetimi baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Bu faaliyetler Ermeni terörünün geçmişte olduğu gibi günümüzde de bilinçli şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir.

KAYNAKÇA

Abdullayev, Abdulali, Kerimov, Şöhlet, Zahidov, Behrem, Beynelhalk Terörizm, Bakü, Ganun Neşriyat, 2006.

Acer, Yücel, "Terörizm Kavramı Açısından Ermeni Terörü ve Genel Nitelikleri", Ermeni Araştırmaları, Sayı 8, Kış 2003, <http://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=141>, 10.07.2015.

Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının 5 Temmuz 1999 tarihli 2601/9 sayılı mektubu, 1996

Azerbaycan Gazeti, 1999, No: 77.

Cafersoy, Nazım, "Bağımsızlığın Onuncu Yılında Azerbaycan-Rusya İlişkileri", Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel Sayısı, Cilt: 7 (1), İlkbahar 2001.

Commentary on the Tried Geneva, 1960.

David, E Prinsipı Prava Voorujennih Konfliktov. M., MKKK, 2000.

Dutli, M.T "Deti i Voyna", Deti-Kombatantı, Zaxvaçennie v Plen, Moskova, MKKK, 1995.

Ermeni Terör ve Guldur Birleşmelerinin Beşeriyete Garşı Cinayetleri (XIX-XXI Esrlr), (Edt. Rövsen Mustafayev), Baku, ELM Neşriyat, 2003.

Gençtürk, Tuğçe, Terör Kavramı Ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2012, <http://sam.baskent.edu.tr/makaleler/tgencturk/TerrorUluslararası.pdf>

HRC Comm No: 107/1981; Ameyda de Kvinteros Urugvaya Karşı, 21 Temmuz 1983 tarihli rey. 1983.

İbayev, Vefaddin, Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ Münakaşası İnsan Hakları Kontesktinde, Bakü, Elm Neşriyat, 2001.

İlham Aliyev'in Avrupa Parlamentosu Konuşması, Respublika Gazeti, 26.09.2001

Kalender, Ahmet, 'Organize Suçlar ve Terör'. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 53, Haziran 2001.

Memmedova, Havva, Hocalı: Şehitler ve Şahitler, http://www.anl.az/el/m/xocali_az.pdf, 12.09.2014.2003

Öndil, Hüsnü, İnsancıl Hukuka Giriş, <http://www.ihd.org.tr/makale/insancilinsan3.html>, 15.12.2007.

- Plattner, D., “Deti i Voyna”, Zaşita Detey v Mejdunarodnom Gumani-tarnom Prave, M., MKKK, 1995.
- Saraçlı, Murat, “Uluslararası Hukukta Terörizm”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XI, Sa.1-2, Y.2007, s. 1056 vd., http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/11_40.pdf, 10.06.2015.
- Şiheliyev, Emin Arif, Ermenistan-Azerbaycan Münagişesi Sivilizasi-yalararası Münesibetler Kontekstinde, Baku, Elm ve Tahsil Neş-riyat, 2011.
- Uimz, Samual, Ermenistan Terörü Hristiyan Devletin Gizlinleri, Ba-ku, OKA Ofset, 2004.
- Yayla, Atilla, “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/45/1/atillayayla.pdf>, 01.06.2015.
- Yılmaz, Reha, “Ermeni Terörünün Azerbaycan Yüzü”, Yeni Türkiye, S. 62/2014.
- Zayavleniye MİD Azerbaycanskoy Respubliki Po Povodu Suda v Ere-vane Nad Azerbaycanskimi Voennoslujaşimi, Popavşimi v Plen v Kelbacarskom Rayone Azerbaycana, 1997.